

PROGRAM IN PHARMACOGNOSY - TRADITIONAL MEDICINE TO MEET THE REQUIREMENTS OF THE NEW TASKS

Do Van Khai*

Hai Duong Central College of Pharmacy - 324 Nguyen Luong Bang, Le Thanh Nghi Ward, Hai Phong City, Vietnam

Received: 13/09/2025

Revised: 02/10/2025; Accepted: 09/10/2025

ABSTRACT

Objective: This study aims to evaluate the current landscape of the Medicinal Materials and Traditional Pharmacy training program and to propose a strategic framework for its future development.

Methods: A comprehensive review was conducted, synthesizing scientific literature from reputable academic databases such as PubMed, Scopus, and Google Scholar, alongside key policy reports and resolutions from the Politburo, the Ministry of Health, and the Ministry of Education and Training.

Results: The review synthesized current state policies and identified a clear industry trend towards sustainable autonomy. Based on this analysis, a set of general strategies and specific recommendations was formulated for the development of a specialized training program in Medicinal Materials and Traditional Pharmacy.

Conclusion: This research provides a foundational analysis of the current training landscape and offers a clear, actionable roadmap for the future development of the Medicinal Materials and Traditional Pharmacy curriculum.

Keywords: Medicinal Materials & Traditional Pharmacy curriculum, interdisciplinary, application-oriented, integration, identity, penta-helix value chain, green economy.

*Corresponding author

Email: do.vankhaidhd@gmail.com **Phone:** (+84) 983087512 **Https://doi.org/10.52163/yhc.v66iCD18.3487**

CHƯƠNG TRÌNH ĐÀO TẠO CHUYÊN NGÀNH DƯỢC LIỆU - DƯỢC CỔ TRUYỀN ĐÁP ỨNG YÊU CẦU NHIỆM VỤ TRONG THỜI ĐẠI MỚI

Đỗ Văn Khai*

Trường Cao đẳng Dược Trung ương Hải Dương - 324 Nguyễn Lương Bằng, P. Lê Thanh Nghị, Tp. Hải Phòng, Việt Nam

Ngày nhận: 13/09/2025

Ngày sửa: 02/10/2025; Ngày đăng: 09/10/2025

ABSTRACT

Mục tiêu: Khảo sát thực trạng chương trình đào tạo Dược liệu - Dược cổ truyền hiện nay; đề xuất giải pháp xây dựng chương trình đào tạo chuyên ngành Dược liệu - Dược cổ truyền trong thời gian tới.

Phương pháp: Tìm kiếm và tổng hợp các tài liệu khoa học từ nhiều cơ sở dữ liệu học thuật uy tín như PubMed, Scopus, Google Scholar, cũng như các báo cáo chính sách, nghị quyết của Bộ Chính trị, Bộ Y tế, Bộ Giáo dục và Đào tạo.

Kết quả: Tổng hợp được các chính sách của Nhà nước và tình hình xu hướng phát triển theo hướng tự chủ bền vững của doanh nghiệp. Đề xuất giải pháp chung và một số giải pháp cụ thể về xây dựng chương trình đào tạo chuyên ngành Dược liệu - Dược cổ truyền.

Kết luận: Nghiên cứu đã khảo sát được thực trạng chương trình đào tạo Dược liệu - Dược cổ truyền hiện nay. Đề xuất được giải pháp xây dựng chương trình đào tạo chuyên ngành Dược liệu - Dược cổ truyền trong thời gian tới.

Từ khóa: Chương trình Dược liệu - Dược cổ truyền, liên ngành - ứng dụng - hội nhập - bản sắc, chuỗi giá trị 5 nhà, kinh tế xanh.

1. ĐẶT VẤN ĐỀ

Bước vào thời kỳ phát triển mới - thời đại công nghệ 4.0, “kỷ nguyên vươn mình” của đất nước với khát vọng trở thành quốc gia phát triển vào giữa thế kỷ XXI [1], Việt Nam đang đẩy mạnh chuyển đổi mô hình tăng trưởng dựa trên tri thức, công nghệ và đổi mới và sáng tạo. Trong bối cảnh đó, ngành Y Dược nói chung và chuyên ngành Dược liệu - Dược cổ truyền nói riêng có vai trò đặc biệt trong sự nghiệp chăm sóc sức khỏe nhân dân, bảo tồn tri thức bản địa, đồng thời phát triển nền kinh tế đất nước theo hướng kinh tế xanh.

Theo Tổ chức Y tế Thế giới, hiện nay, thuốc từ dược liệu chiếm khoảng 40% trong số dược phẩm chăm sóc sức khỏe, hơn 80% dân số thế giới đang sử dụng các sản phẩm y học truyền thống trong chăm sóc sức khỏe ban đầu [2]. Việt Nam có hơn 5.000 loài cây thuốc đã được ghi nhận, hệ thống tri thức y học cổ truyền lâu đời [3], [4], cùng với đó nhu cầu sử dụng thực phẩm bảo vệ sức khỏe, dược phẩm từ thiên nhiên ngày càng tăng.

Trong những năm gần đây, chuyên ngành Dược liệu -

Dược cổ truyền đang ngày càng nhận được sự quan tâm và đầu tư mạnh mẽ từ nhiều cơ sở đào tạo y dược trên cả nước. Đảng và Nhà nước ban hành nhiều chính sách nhằm quy hoạch vùng trồng dược liệu, bảo tồn gen cây thuốc, đầu tư công nghệ chế biến, chuẩn hóa, đào tạo nhân lực, phát triển thị trường dược liệu trong nước và xuất khẩu [5].

Để đào tạo được nguồn nhân lực có trình độ cao trong lĩnh vực Dược liệu - Dược cổ truyền, đủ khả năng bảo tồn, khai thác hợp lý và phát triển các nguồn tài nguyên dược liệu quý giá, đồng thời hiện đại hóa các phương pháp điều trị cổ truyền để phù hợp với nhu cầu của xã hội hiện đại và hội nhập quốc tế; việc xây dựng chương trình đào tạo chuyên ngành Dược liệu - Dược cổ truyền trong giai đoạn hiện nay không chỉ là bước đi tất yếu để thích ứng với xu thế phát triển mới, mà còn là một phần trách nhiệm đóng góp vào sự nghiệp chăm sóc và bảo vệ sức khỏe nhân dân, giữ gìn bản sắc y học dân tộc, đồng thời thúc đẩy phát triển ngành kinh tế dược liệu - một ngành kinh tế xanh, bền vững và có tiềm năng vươn tầm thế giới.

*Tác giả liên hệ

Email: do.vankhaidhd@gmail.com Điện thoại: (+84) 983087512 <https://doi.org/10.52163/yhc.v66iCD18.3487>

Nghiên cứu này nhằm chỉ ra những tồn tại của thực trạng chương trình đào tạo Dược liệu - Dược cổ truyền hiện nay và đề xuất giải pháp xây dựng chương trình đào tạo chuyên ngành Dược liệu - Dược cổ truyền trong thời gian tới. Việc xây dựng chương trình Dược liệu - Dược cổ truyền đáp ứng thời đại, kỷ nguyên mới cần thực hiện theo trình tự sau: (1) Khảo sát thực trạng chương trình đào tạo Dược liệu - Dược cổ truyền hiện nay; (2) Đề xuất giải pháp xây dựng chương trình đào tạo chuyên ngành Dược liệu - Dược cổ truyền trong thời gian tới.

2. PHƯƠNG PHÁP TỔNG QUAN TÀI LIỆU

Để thực hiện nghiên cứu tổng quan này, chúng tôi đã tiến hành tìm kiếm và tổng hợp các tài liệu khoa học từ nhiều cơ sở dữ liệu học thuật uy tín như PubMed, Scopus, Google Scholar, cũng như các báo cáo chính sách, nghị quyết của Bộ Chính trị, Bộ Y tế, Bộ Giáo dục và Đào tạo.

3. KẾT QUẢ TỔNG QUAN TÀI LIỆU

3.1. Thực trạng chương trình đào tạo Dược liệu - Dược cổ truyền

Dù tiềm năng phát triển ngành rất lớn, chuyên ngành Dược liệu - Dược cổ truyền hiện vẫn đối mặt với một số thách thức trong đào tạo.

Chưa xây dựng ý thức coi trọng và phát huy học bản địa, kết hợp khoa học và đại chúng [8]

Nội dung y học bản địa (tri thức dân gian, kinh nghiệm dân tộc) chưa được đưa vào giảng dạy có hệ thống tại các cơ sở đào tạo chuyên ngành Dược. Đặc biệt nhiều kiến thức gia truyền quý báu đang bị mai một.

Sinh viên chuyên ngành Dược liệu - Dược cổ truyền có xu hướng xa rời nguồn gốc tri thức bản địa, tập trung vào kiến thức hiện đại, chưa có kiến thức logic giữa khoa học và truyền thống bản địa.

Giảng viên chưa được đào tạo chuyên sâu về khai thác và chuyển hóa tri thức y học dân tộc vào bài giảng, bài thực hành hiện đại, dễ tiếp thu, dễ vận dụng.

Tâm lý “chuộng ngoại, nhẹ nội” vẫn tồn tại ở nhiều cán bộ đào tạo và học viên, coi y học bản địa là lạc hậu, thiếu cơ sở khoa học.

Nhiều tri thức y học bản địa quý giá đang mai một do không được lưu trữ hay nghiên cứu tiếp nối, kế thừa.

Thiếu tính liên ngành và thực hành ứng dụng cao [9]

Chương trình đào tạo còn nặng lý thuyết, thiếu thời lượng và điều kiện tổ chức thực hành thực tế (trồng trọt - sơ chế - chiết xuất - bào chế).

Hạn chế trong tích hợp liên ngành: các kiến thức về thực vật, dược liệu, dược cổ truyền, nông học, công nghệ sau thu hoạch, sinh học phân tử, marketing dược liệu, tiêu chuẩn hóa sản phẩm chưa được đưa vào đầy đủ.

Cơ sở vật chất, trang thiết bị thực hành - nghiên cứu chưa đồng bộ, chưa đầu tư hiện đại hóa đáp ứng yêu cầu để sinh viên có thể phát triển kỹ năng ứng dụng.

Chưa hình thành được các mô hình đào tạo gắn với sản xuất, kinh doanh để rèn luyện tư duy toàn diện cho người học.

Giảng viên chuyên sâu về từng lĩnh vực còn thiếu, chưa hình thành được đội ngũ đủ mạnh để dẫn dắt đào tạo theo hướng liên ngành.

Chưa đồng bộ về thể chế, chưa có chỉ đạo quyết liệt để có sự gắn kết chặt chẽ trong các khâu của chuỗi giá trị

Chưa có khung pháp lý thống nhất và đủ mạnh điều phối các khâu, từ bảo tồn - trồng trọt - chế biến - kiểm nghiệm - lưu thông - tiêu dùng - xuất khẩu [10].

Trong chuỗi giá trị 5 nhà, vai trò “nhà nước ban hành các chính sách định hướng - điều phối cung - cầu” chưa có tính ổn định:

- Nhiều địa phương thiếu quy hoạch vùng trồng hoặc chưa có nghiên cứu đầy đủ đã triển khai trồng.

- Thiếu cơ chế ưu đãi tín dụng, bảo hiểm cây dược liệu, hỗ trợ tiêu chuẩn hóa sản phẩm.

- Nhà nông sản xuất nhỏ lẻ - manh mún, năng suất thấp, trồng trọt chưa qua đào tạo, sản xuất chưa theo tiêu chuẩn GACP, organic, không ổn định giống, kỹ thuật canh tác còn thô sơ.

- Doanh nghiệp thiếu động lực đầu tư, không có thị trường ổn định, đầu ra bấp bênh, thiếu cơ chế chia sẻ rủi ro và hỗ trợ vốn đầu tư vào chế biến sâu.

- Nhà khoa học chưa được gắn với sản xuất, nhiều đề tài nghiên cứu mang tính lý thuyết, tính ứng dụng thấp, chưa chuyển giao vào thực tiễn, chưa có cơ chế đặt hàng nghiên cứu từ doanh nghiệp - địa phương.

- Thiếu chính sách khuyến khích hợp tác các nhà (nhà trường - nhà doanh nghiệp - nhà nông - ngân hàng) một cách cụ thể và hiệu quả [11].

Chưa chuẩn hóa đầy đủ hệ thống kiến thức cổ truyền theo hướng khoa học - quốc tế hóa [12]

- Hệ thống hóa và mã hóa tri thức cổ truyền chưa được toàn diện: thu thập, phân loại và mã hóa toàn bộ cây thuốc, vị thuốc, liệu pháp trong các y thư cổ, kết hợp khảo sát tri thức dân gian và hiện đại. Ứng dụng công nghệ dữ liệu lớn (big data) để số hóa, quản lý và xây dựng “Ngân hàng dữ liệu Y dược cổ truyền Việt Nam”.

- Chưa chuẩn hóa theo tiêu chuẩn quốc tế (WHO, ISO, GACP, ICH...): đồng bộ hóa định danh thực vật - dược liệu bằng tên khoa học, DNA barcode, dấu vân tay hóa học. Xây dựng các monograph (tiêu chuẩn vị thuốc) tương tự như dược điển hiện đại (pharmacopoeia) quốc tế. Đánh giá khoa học về tác dụng dược lý (thử tiền lâm sàng, lâm sàng, độc tính) từng bước để xác lập cơ sở chứng cứ trong ứng dụng điều trị.

- Liên kết hợp tác quốc tế, giao thoa Đông - Tây y còn hạn chế: tạo các chương trình liên kết đào tạo và nghiên cứu với các trường y học cổ truyền ở Trung Quốc, Nhật Bản, Hàn Quốc và châu Âu. Tham gia các mạng lưới quốc tế như WPRO (Tổ chức Y tế Thế giới - Khu vực Tây Thái Bình Dương) để từng bước đưa bài thuốc cổ truyền Việt Nam vào danh mục tiếp cận cộng đồng quốc tế.

- Thể chế hóa và đầu tư chiến lược cần tăng cường: cần một chương trình cấp quốc gia (tương tự chương trình bảo tồn gen quý) dành riêng cho việc chuẩn hóa và quốc tế hóa tri thức y học cổ truyền. Triển khai các nghiên cứu chuyên biệt, kết nối liên ngành: dược liệu - hóa sinh - công nghệ thông tin - ngôn ngữ học - luật sở hữu trí tuệ.

3.2. Cơ sở pháp lý và chiến lược hỗ trợ

Cho đến nay nhiều cơ sở sản xuất, nghiên cứu đã được hỗ trợ nhiều về cơ sở pháp lý. Các hỗ trợ pháp lý đã rõ ràng hơn, dễ thực hiện hơn. Sau đây là những cơ sở pháp lý giúp các nhà thực hiện:

- Chiến lược phát triển ngành Dược liệu quốc gia năm 2013 (Quyết định 1976/QĐ-TTg), ban hành ngày 30/10/2013 của Thủ tướng Chính phủ về Phê duyệt quy hoạch tổng thể phát triển dược liệu đến năm 2020 và định hướng đến năm 2030.

- Quyết định 1893/QĐ-TTg (2019) của Thủ tướng Chính phủ ban hành ngày 25/12/2019 về phát triển y học cổ truyền và dược liệu đến năm 2030.

- Chiến lược phát triển y dược cổ truyền đến năm 2030, tầm nhìn 2045 (Quyết định 174/QĐ-TTg), ban hành ngày 3/2/2020 của Thủ tướng Chính phủ.

- Chiến lược quốc gia về phát triển ngành Dược Việt Nam tầm nhìn 2045 (Quyết định 376/QĐ-TTg năm 2021) của Thủ tướng Chính phủ ban hành ngày 17/3/2021, phê duyệt Chương trình phát triển công nghiệp dược, dược liệu sản xuất trong nước đến năm 2030, tầm nhìn đến năm 2045.

Đây là nền tảng vững chắc để các trường, đặc biệt là khoa Dược liệu - Dược cổ truyền, mạnh dạn đổi mới chương trình đào tạo, hướng đến vị thế trung tâm đào tạo - nghiên cứu - chuyển giao công nghệ dược liệu hàng đầu khu vực.

3.3. Một số doanh nghiệp đã thực hiện tốt các SOP (standard operating procedure) chuẩn từ khâu trồng đến chế biến dược liệu

Nhiều vùng trồng dược liệu đã tiếp cận được các tiêu chuẩn như GACP-WHO, organic, OCOP để áp dụng vào trồng đáp ứng nhu cầu các doanh nghiệp trong và ngoài nước [13]. Các mô hình này được nhân rộng ra nhiều tỉnh như Hà Giang, Bắc Cạn, Lào Cai đã mang lại hiệu quả kinh tế cao, cải thiện đời sống nhân dân [14]. Một số công ty sản xuất, kinh doanh dược đã chủ động vùng trồng cho mình như Traphaco, Mediplantex [15]. Trong chế biến, một số công nghệ mới đã được áp dụng như công nghệ sấy lạnh, công nghệ nano [14].

Như vậy, khi doanh nghiệp đã thay đổi áp dụng khoa học công nghệ vào các khâu từ nuôi trồng đến chế biến, đảm bảo dược liệu ngày càng chất lượng, đáp ứng nhu cầu xã hội. Những kiến thức mới cần được các nhà trường cập nhật để đào tạo.

4. BÀN LUẬN

Chương trình đào tạo không đơn thuần là khung kiến thức, mà chính là hệ tổng hợp tri thức - kỹ năng - thái độ hình thành tư duy và năng lực hành nghề cho người học.

Đối với chuyên ngành Dược liệu - Dược cổ truyền, chương trình đào tạo cần được thiết kế sao cho:

Chương trình đào tạo kết nối dược 3 trụ cột một cách logic: thực vật - dược liệu - dược cổ truyền

- Thực vật: cần nghiên cứu phân loại, khai thác gắn liền với bảo tồn, thổ nhưỡng, tối ưu hóa điều kiện chăm sóc sao cho dược liệu có hàm lượng hoạt chất cao nhất, nhân giống, nuôi trồng và bảo tồn các loài quý, hiếm. Trong giảng dạy nên có chương trình ngoại khóa để đi tìm hiểu các loài trên thực tế, các loài có tiềm năng, các loài mà các tỉnh đang trồng, sản xuất, kinh doanh để vừa hỗ trợ thêm kỹ thuật vừa xây dựng chương trình sát với thực tế cho sinh viên học. Nhân giống, bảo tồn gen các loài cây quý, các loài có nguy cơ tuyệt chủng.

- Dược liệu: nghiên cứu bộ phận dùng, thành phần hóa học, điều kiện chiết xuất, phân lập hoạt chất, các tác dụng sinh học, tác dụng không mong muốn, độc tính của dược liệu. Cần đưa khoa học công nghệ vào các khâu thu hái, bảo quản, tối ưu hóa hoạt chất, chiết xuất và bào chế.

- Dược cổ truyền: nghiên cứu cách chế biến sao cho dược liệu có tác dụng tốt nhất và hạn chế tác dụng không mong muốn hay độc tính, đưa thuốc đến đích tác dụng, phối hợp để nâng cao hiệp đồng tác dụng, bào chế hiện đại hóa, đa dạng hóa các chế phẩm.

Tích hợp đa ngành, ngành Dược liệu - Dược cổ truyền với một số chuyên ngành khác như chuyên ngành: hóa học, sinh học, công nghệ, y học, kinh tế để hoàn thiện chuỗi giá trị tạo ra sản phẩm.

Kết nối giữa người trồng, người khai thác với doanh

nghiệp và các nhà khoa học sao cho sản phẩm thực sự chữa hàm lượng khoa học cao, có tác dụng tốt trong công tác chăm sóc sức khỏe cho nhân dân.

Đào tạo sinh viên theo định hướng

Là những người thực hành nghề thực thụ, đồng thời có khả năng kết nối với các nhà khác, để cùng với nhà nông phát triển nguồn dược liệu, cùng với doanh nghiệp hỗ trợ họ tạo ra các sản phẩm có chất lượng đưa ra thị trường, cùng với ngân hàng về kêu gọi vốn, đồng thời cũng là người tư vấn xây dựng chính sách sao cho vừa trúng vừa đúng và hiệu quả.

5. KẾT LUẬN

Để có tầm nhìn dài hạn có tính chiến lược trong đào tạo chuyên ngành Dược liệu - Dược cổ truyền đáp ứng nhu cầu xã hội trong thời đại công nghiệp 4.0, kỷ nguyên vươn mình của đất nước, chúng ta cần khảo sát được thực trạng chương trình đào tạo Dược liệu - Dược cổ truyền hiện nay để tìm giải pháp xây dựng chương trình đào tạo chuyên ngành Dược liệu - Dược cổ truyền trong thời gian tới.

Phát triển nguồn nhân lực dẫn dắt chuỗi giá trị Dược liệu - Dược cổ truyền bằng chương trình đào tạo tích hợp liên ngành - ứng dụng - hội nhập - bản sắc, là chiến lược then chốt để đưa ngành dược liệu Việt Nam trở thành một ngành kinh tế - khoa học - y học trọng điểm trong kỷ nguyên số và toàn cầu hóa.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- [1] Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XIII Đảng Cộng sản Việt Nam.
- [2] WHO. Traditional Medicine Strategy 2014-2023, pp. 7
- [3] Đỗ Tất Lợi. Những cây thuốc và vị thuốc Việt Nam, tái bản lần thứ 4. Nhà xuất bản Y học, 2004, trang 5.
- [4] Thái Bình. Cần thiết đẩy mạnh đào tạo nhân lực y học cổ truyền sau đại học chuyên sâu

- [5] Thủ tướng Chính phủ. Quyết định số 1976/QĐ-TTg, ngày 30/10/2013 về Phê duyệt quy hoạch tổng thể phát triển dược liệu đến năm 2020 và định hướng đến năm 2030.
- [6] Thu Quỳnh. Đánh thức tiềm năng của những loài cỏ cây thông dụng. Cục sở hữu trí tuệ - Khoa học đời sống, số ra 5/6/2020.
- [7] Văn phòng Chính phủ. 3 định hướng phát triển ngành dược liệu Việt Nam, 16/5/2017. <https://vpcp.chinhphu.vn/3-dinh-huong-phat-trien-nganh-duoc-lieu-viet-nam-11517922.htm>
- [8] Bộ Y tế. Hội thảo khoa học đào tạo và nghiên cứu chuyên sâu y dược cổ truyền kết hợp y dược hiện đại, 8/10/2023.
- [9] Trịnh Yên Bình. Thực trạng nhân lực, nhu cầu đào tạo liên tục cho cán bộ y dược cổ truyền và đánh giá hiệu quả một số giải pháp can thiệp. Luận án tiến sĩ y học, Viện Vệ sinh Dịch tễ Trung ương, 2013.
- [10] Bảo Thắng, Linh Linh. Gấp rút hoàn thiện thể chế, ứng phó kịp thời với biến động nông vụ. Bộ Nông nghiệp và Môi trường, 18/7/2025. <https://mae.gov.vn/gap-rut-hoan-thien-the-che-ung-pho-kip-thoi-voi-bien-dong-nong-vu-18937.htm>
- [11] Tạ Minh Sơn. Liên kết bốn nhà và vai trò của nhà khoa học. Nhân dân điện tử, 7/7/2005. <https://nhandan.vn/lien-ket-bon-nha-va-vai-tro-cua-nha-khoa-hoc-post404824.html>
- [12] Minh Thùy. Vùng trồng chuẩn quốc tế giúp nâng tầm dược liệu Việt. Vnexpress, 15/1/2020.
- [13] Nguyễn Thị Minh Thu và cộng sự. Giải pháp phát triển chuỗi giá trị dược liệu tại huyện Yên Thủy, tỉnh Hòa Bình. Tạp chí Kinh tế & Phát triển, 2022, 305 (2), tr. 163-172.
- [14] Bích Vân. Mô hình công nghệ mới nuôi trồng đông trùng hạ thảo Tâm Việt. Báo ảnh Việt Nam, 4/1/2022.
- [15] Sơn Trang. Living green with organic cosmetics. Vietnam Food Systems Transformation Outlook, 24/3/2025.